

Зететика - Лично искуство (и његове замке) - меморија и сећање

Данијела Симић

17. мај 2021.

Математички факултет
Универзитет у Београду

- Елизабет Ф. Лофтус (1944 –), психолог, бави се истраживањем меморије и сећања

Испитаницима је приказана саобраћајну несрећу. Пола њих је добило лажну информацију о догађају: стоп знак који су видели је знак права првенства. Друга половина није добила ове лажне податке. На крају, када од испитаника се тражи да се сете онога што су видели, сећање већег броја испитаника прве групе је да је постојао знак права првенства, док је значајан број друге групе одговорио тачније.

- Да ли то значи да се сећање може “уметнути”, тј. изменити?

- Да ли то значи да се сећање може “уметнути”, тј. изменити?
- Одговор је ДА.

- Да ли то значи да се сећање може “уметнути”, тј. изменити?
- Одговор је ДА.
- Већина сећања из детињства нам је наметнута од стране родитеља.

Покушајте да се сетите како сте јутрос изгледали док сте доручковали. Како је изгледало Ваше окружење?

Покушајте да се сетите како сте јутрос изгледали док сте доручковали. Како је изгледало Ваше окружење?

Велике су шансе да видите сцену из перспективе некога ко је гледа, као да Ви гледате себе на телевизији.

Покушајте да се сетите како сте јутрос изгледали док сте доручковали. Како је изгледало Ваше окружење?

Велике су шансе да видите сцену из перспективе некога ко је гледа, као да Ви гледате себе на телевизији.

Али, ово сећање није исправно јер смо вероватно једино видели своје руке или тањир испред себе. Наш мозак конструише све остало, укључујући и приказ сцене из перспективе.

Фридрих Ниче (1844 - 1900)

Моје сећање каже – “урадио сам то!”

Мој понос каже – “ниси могао да урадиш то.”

Мој понос не попушта.

Моје сећање попушта.

Когнитивна дисонанца

Когнитивна дисонанца је појам из психологије и односи се на стање када особа има једне идеје, ставове или уверења, а поступа у супротности са њима. Или када особа има оређена уверења, а све чињенице у супротности са тим уверењима.

Тада се јавља нелагода, стрес. Према теорије когнитивне дисонанце, особа (несвесно) проналази начин да се избори са стресом, умањујући значај ситуације, идеја, ставова и слично. . .

Представља **унутрашњи конфликт** и тражење изговора док се конфликт не реши.

- *“Противник сам суровости над животињама, али волим кориду.”*

- *“Противник сам суровости над животињама, али волим кориду.”*
- Одбрана променом теме: *“Корида је вештина, уметност и то са јаким симболичким значењем.”*

- *“Противник сам суровости над животињама, али волим кориду.”*
- Одбрана променом теме: *“Корида је вештина, уметност и то са јаким симболичким значењем.”*
- Релативизација (да би се прикрила суровост): *“Корида није кланица, већ права борба где свако има своју шансу.”*

Пушачи и њихови изговори.

- **Функционалан приступ:**
  - *“Пушење ме смирује када сам под стресом.”*
  - *“Пушење ми помаже да се боље концентришем.”*
- **Смањивање, редукција – додавање елемената у корист једне од опција или прикривање или заташкавање појединих елемената:**
  - *“Медицинске тврдње да је пушење штетно је претерано.”*
  - *“Мора се умрети од нечега, зашто не уживати и пушити цигаре?”*
  - *“Пушење није ништа опасније од других опасних активности које људи раде.”*

Барнумов ефекат (Фарнеров ефекат)

Фернер је 1940–их спровео један експеримент. Студенти су ишли на тест личности. Након тога дат им је опис њихове личности на основу теста.

Студенти су потом оцењивали тај опис оценама 1 до 5. Просек оцена је био 4.2. У различитим понављањима теста, просек је био исти.

Барнумов ефекат (Фарнеров ефекат)

Фернер је 1940-их спровео један експеримент. Студенти су ишли на тест личности. Након тога дат им је опис њихове личности на основу теста.

Студенти су потом оцењивали тај опис оценама 1 до 5. Просек оцена је био 4.2. У различитим понављањима теста, просек је био исти.

Свима је дат потпуно исти опис личности. Добијен је комбиновањем различитих реченица из хороскопа у дневним новинама.

Барнумов ефекат (Фарнеров ефекат)

Барнумов ефекат (Фарнеров ефекат) је наша тенденција да прихватимо нејасне и опште описе и анализе који би се могле односити на било кога као специфичне и значајне за нас саме.

Барнумов ефекат (Фарнеров ефекат)

Јасно је да се овај ефекат може злоупотребити:

- хороскоп
- тарот
- гледање у шољу
- гледање у длан
- ...

Вејзонов експеримент демонстрира нашу тенденцију да гледамо само оне примере који потврђују неку хипотезу, а занемарујемо оне примере који је опргавају.

На столу су 4 карте:

D F 3 7

- Знате да је на свакој карти с једне стране слово, а на полеђини цифра. Ваш задатак је да кажете које карте треба окренути да би се проверило следеће правило:

Ако је с једне стране карте на лицу D, онда је с друге стране 3.

- Не треба окретати непотребно карте, а треба окренути бар једну... Да видимо ко ће шта окренути?

- Преко 80% људи се превари на овом тесту.

Вејзонов експеримент

- Преко 80% људи се превари на овом тесту.
- Кажу да обично боље прођу они који се баве математиком и природним наукама. . .

- Преко 80% људи се превари на овом тесту.
- Кажу да обично боље прођу они који се баве математиком и природним наукама. . .
- А потребно је окренути. . .

- Преко 80% људи се превари на овом тесту.
- Кажу да обично боље прођу они који се баве математиком и природним наукама. . .
- А потребно је окренути. . .
- D и 7

Пигмалион ефекат или ефекат аутоугестије

- Назив потиче од грчког мита о краљу Пигмалиону
- Бернард Шо, у свом делу Пигмалион, такође испитује ову тему (однос између понашања према “цвећарки” и “дами”)

Пигмалион ефекат или ефекат аутоугестије

Односи се на улогу која наша очекивања могу играти у дефинисању других.

Пигмалион ефекат или ефекат аутосугестије – примери

- Повећање цене акција утиче на још повећања цене акција.
- “Пигмалион у учионици”: експеримент спроведен 1968. године.

Милграмов експеримент или Погрешно поступање због слепог прихватања ауторитета

Психолог Стенли Милиграм је 1960. године изводио ове експерименте на Јејл универзитету

Позвао би два човека на експеримент. Један је седео у столицу и учио речи. Потом би га испитивали те речи. У руци је држао катоду и сваки пут када би погрешно ударила би га струја.

Напон струје је контролисао други човек. При свакој грешки напон се повећавао за 15 волти. Максимум је био 450 волти (поред овога је стајало “опасност!!!”).

Први човек је јаука при неким ударима струје. Ипак, други човек би наставио да повећава напон. Било је довољно да му вођа експеримента говори: *“Морате настави”*, *“Експеримент захтева да наставите”*, *“Веома је важно да наставите”*, *“Немате другог избора него да наставите”*...

Први човек је јаука при неким ударима струје. Ипак, други човек би наставио да повећава напон. Било је довољно да му вођа експеримента говори: *“Морате настави”*, *“Експеримент захтева да наставите”*, *“Веома је важно да наставите”*, *“Немате другог избора него да наставите”*...

Чак 63% испитаника је наставило до краја и максималне волтаже.

Милграмов експеримент – закључак

Увек се мора размислити пре него што се послуша нека наредба, увек се питајући да ли је оправдано оно што се тражи, чак и ако наредбу изриче ауторитет.

Ешов експеримент или Погрешно поступање које омогућава конформизам

Испитаник је у соби са 9 људи. Показане су им карте и потребно је да одговоре на неко једноставно питање у вези карата. **Испитаник одговара последњи.**

Намерно, сви остали ће рећи погрешан одговор (за који је очигледно да је погрешан).

Ешов експеримент или Погрешно поступање које омогућава конформизам

Испитаник је у соби са 9 људи. Показане су им карте и потребно је да одговоре на неко једноставно питање у вези карата. **Испитаник одговара последњи.**

Намерно, сви остали ће рећи погрешан одговор (за који је очигледно да је погрешан).

Чак 75% испитаника ће исто рећи погрешан одговор када његов ред дође.

Комформизам је опасан и увек се мора мислити својом главом. Тешко је, и понекад непријатно, али неизоставно.

Дејвид Хјум (1711 – 1776), шкотски филозоф

Према дефиницији, објаснио је Хјуме, **чудо** представља кршење закона природе који се онда приписује чудотворним моћима и слично. Наше поверење у законе природе засновано је на искуству; стога је погрешиво.

Али сведочанство о чуду је такође засновано на искуству.

Дејвид Хјум (1711 – 1776), шкотски филозоф

Оно што морамо упоредити су одговарајуће вероватноће два догађаја:

1. вероватноћа да је заиста дошло до кршења закона природе
2. вероватноћа да сведок (или неко од људи који преносе информације) погрешили или покушава да нас превари .

Чим се постави проблем на овај начин, што је исправан начин, закључујемо да друга хипотеза је највероватнија.

Карл Саган (1934 – 1996), амерички астрофизичар

“Изванредна тврђења захтевају изванредне доказе.”